

Landstingsstyrelsens förslag till beslut

Värdegrund för hälso- och sjukvården innehållande grundläggande värderingar och principer inom ramen för en etisk plattform

Föredragande landstingsråd: Stig Nyman

Ärendet

Hälso- och sjukvårdsnämnden föreslår att förslag till en etisk värdegrund för hälso- och sjukvården antas.

Förslag till beslut

Landstingsstyrelsen föreslår landstingsfullmäktige besluta

att anta en värdegrund för hälso- och sjukvården innehållande en hälso- och sjukvårdsetisk vision, grundläggande värderingar och hälso- och sjukvårdsetiska principer inom ramen för en hälso- och sjukvårdsetisk plattform.

Arbetet med att ta fram en etisk värdegrund för hälso- och sjukvården har pågått sedan 1999 efter ett uppdrag från HSN att utreda förutsättningarna för en värdighetsgaranti inom ramen för projektet ”Patienten har rätt – att stärka patientens ställning”.

En arbetsgrupp har ansvarat för arbetet. Som utgångspunkt har man utgått från värderingar som finns i FN:s deklamationer och i nationella styr dokument för hälso- och sjukvården. Därutöver har olika etiska dokument och statliga utredningar legat som grund. Professionernas etiska riktlinjer har också beaktats.

Ett omfattande arbete har lagts ned på att organisera en dialog med alla som arbetar med hälso- och sjukvård för Stockholms läns landsting. Ett samrådsmaterial som skickades ut till alla vårdarbetsplatser, sjukvårdsområden, patient-,

Bilaga

Hälso- och sjukvårdsförvaltningens tjänsteutlåtande

2002-05-06

handikapp- och pensionärsorganisationer, fackliga organisationer, kommuner m fl har diskuterats och lämnats synpunkter på. Gensvaret har varit stort och förslaget till vårdetisk plattform har mottagits positivt. Över 88 dialogsvar har inkommit med över 2 000 detaljsynpunkter.

Engagemanget har med andra ord varit mycket stort och landstingsstyrelsen bedömer att processen i sig som pågått ute i verksamheterna har varit mycket värdefull. Av de synpunkter som lämnats bedöms det vara av stort värde att ha en gemensam värdegrund som underlag för den dialog om samhällets grundvärderingar som bör genomsyra hälso- och sjukvården. Motivationen att göra ett gott arbete stärks om medarbetarnas värderingar överensstämmer med verksamhetens. Att kunna leda med värderingar ger en kraft i organisationen om man utgår från gemensamma sådana.

Resultatet av det gedigna arbetet har nu utformats i en hälso- och sjukvårdsetisk plattform. Kärnan i plattformen kallas värdegrund vilken består av tre delar; en hälso- och sjukvårdsetisk vision, grundläggande värderingar samt hälso- och sjukvårdsetiska principer.

Landstingsstyrelsen anser att den hälso- och sjukvårdsetiska plattformen ska utgöra en grund för hela hälso- och sjukvårdsverksamheten på ett övergripande plan och genomsyra all den verksamhet som landstinget finansierar.

Landstingsstyrelsen vill betona att då man nu fastställer värdegrunden är det viktigt att beställarorganisationen omsätter denna i tydliga krav på den kvalitet som beställaren vill se förverkligad. Dessa kvalitetskrav ska skrivas in i förfrågningsunderlag, överenskommelser och avtal. Ansvaret att formulera vad normerna innebär i det konkreta arbetet ligger sedan hos medarbetarna inom varje enhet. De handlingsregler som då tas fram, ska vara så utformade att de speglar varje verksamhets speciella karaktär. Det är viktigt att det hela tiden sker en återkoppling till ledningen för verksamheten, och även beställarna, så att processen ständigt är pågående.

Behandling i landstingsstyrelsen

Landstingsrådsberedningen behandlade ärendet den 29 maj 2002.

Landstingsstyrelsen behandlade ärendet den 10 juni 2002.

Mp-ersättaren antecknade följande särskilda uttalande:

”Miljöpartiet avser att i landstingsfullmäktige anföra följande:

Landstinget bör ta fram ett system som gör det möjligt att konkret följa upp värdegrunden i verksamheterna.

I de avtal som landstinget tecknar med leverantörer/entreprenörer bör värdegrunden ingå.

Etisk upphandling ska vara ett viktigt inslag i värdegrunden. Stockholms läns landsting gör många och stora upphandlingar och kan driva på utvecklingen av varor och tjänster i positiv riktning. Landstinget bör inte upphandla av företag som är oseriösa eller uppträder oetiskt genom diskriminering eller visar bristande ansvar när det gäller exempelvis mänskliga rättigheter, miljö, tillverkning, tobak, alkohol, droger och pornografi.

Miljöpartiet vill i övrigt peka på fyra mycket viktiga principer, som ingår i den politik som partiet driver och som nu bekräftats i värdegrunden:

- Att patienten ska stå i centrum. Vården ska utgå från individens hela situation och såväl fysiska som psykologiska, sociala, kulturella och existentiella behov och förväntningar ska beaktas.
- I hälso- och sjukvården ska – på alla nivåer – finnas en skyldighet att handla så att människors integritet inte kränks eller skadas på annat sätt. Individens värdighet ska skyddas.
- Insatserna ska bidra till att patienterna uppnår och bibehåller en så god hälsa och livskvalitet som möjligt samt stödja det friska hos individen, såväl vid akut sjukdom eller skada som vid kronisk sjukdom och funktionshinder. Hänsyn ska tas till varje individs speciella förutsättningar och omständigheter.
- Allt bemötande i hälso- och sjukvården ska präglas av omtanke och medkänsla.

Hälso- och sjukvårdens värdegrund är grundläggande för allt arbete inom vården. På samma sätt är socialtjänstens värdegrund grundläggande för allt socialt arbete. Att värdegrunden blir gemensam i de verksamheter där samverkan förekommer är en förutsättning. Först då har man en likvärdig grund att stå på och kan tillsammans utveckla kvaliteten i arbetet. Det är därför viktigt att hälso- och sjukvårdens värdegrund är föremål för gemensamma diskussioner i alla de verksamheter, där samverkan förekommer och att detta arbete dokumenteras. Den gemensamma värdegrunden bör även skrivas in i de övergripande samverkansdokumenten. Samverkansdokumenten, både lokalt och centralt, bör följas upp regelbundet.”

Ärendet och dess beredning

Hälso- och sjukvårdsnämnden har den 28 maj 2002 föreslagit landstingsstyrelsen föreslå landstingsfullmäktige besluta *att* anta en värdegrund för hälso- och sjukvården innehållande en hälso- och sjukvårdsetisk vision, grundläggande värderingar och hälso- och sjukvårdsetiska principer inom ramen för en hälso- och sjukvårdsetisk plattform enligt bilaga 2 i tjänsteutlåtandet med ändringen att stycket under Människovärdet under rubriken Grundläggande värderingar och principer i bilaga 2 ändras till följande lydelse: ”Hälso- och sjukvården ska bygga på respekt för människovärdet. Alla människor har lika värde och samma rätt oberoende av personliga egenskaper och funktioner i samhället.

Människovärdet medför rätt till vård på lika villkor, rätt till bevarad integritet, rätt att fritt bestämma över sitt liv.”

V-ledamöterna reserverade sig till förmån för sitt förslag *att* den tredje beslutsatsen i det antagna beslutet skall utgå.

Mp-ledamoten antecknade följande särskilda uttalande:

”Miljöpartiet vill peka på fyra mycket viktiga principer som ligger i den politik vi driver och som nu blivit bekräftade i värdegrunden.

- Att patienten ska stå i centrum - vården ska utgå ifrån individens hela situation, såväl fysiska som psykologiska, sociala, kulturella och existentiella behov och förväntningar ska beaktas

- I hälso- och sjukvården ska - på alla nivåer - finnas en skyldighet att handla så att människors integritet inte kränks eller skadas på annat sätt. Individens värdighet ska skyddas.

- Insatserna ska bidra till att patienterna uppnår och bibehåller en så god hälsa och livskvalitet som möjligt samt stödja det friska hos individen, såväl vid akut sjukdom som skada som vid kronisk sjukdom och funktionshinder, Hänsyn ska tas till varje individs speciella förutsättningar och omständigheter.

- Allt bemötande i hälso- och sjukvården ska präglas av omtanke och empati.

Hälso- och sjukvårdens värdegrund är grunden för allt arbete inom vården. På samma sätt är socialtjänstens värdegrund grunden för allt socialt arbete. Att värdegrunden blir gemensam i de verksamheter där samverkan förekommer är en förutsättning. Då först har man en likvärdig grund att stå på och kan tillsammans utveckla kvaliteten i arbetet vidare. Det är därför viktigt att hälso- och sjukvårdens värdegrund, tillsammans med socialtjänstens värdegrund är föremål för gemensamma diskussioner i alla de verksamheter samverkan förekommer och att detta arbete dokumenteras. Den gemensamma värdegrunden bör även skrivas in i de övergripande samverkansdokumenten. Samverkansdokumenten, både lokalt och centralt bör följas upp regelbundet.

Hälso- och sjukvårdsförvaltningens tjänsteutlåtande den 6 maj 2002 bifogas (bilaga).

Bilaga

Hälso- och sjukvårdsförvaltningen

Ärendet

HSN koncernledning och landstingskontoret gavs 1999-06-22 i uppdrag av HSN att utreda förutsättningarna för en värdighetsgaranti inom ramen för projektet ”Patienten har rätt - att stärka patientens ställning”.

I HSN koncernlednings tjänsteutlåtande den 25 maj 1999, HSN 9902-0128 ”Yttrande över skrivelse till landstingsstyrelsen om *Värdighetsgaranti för trygghet i vården*” framgår bl.a. att en uttalad värdighetsgaranti är ett sätt att möta behovet av tydligt formulerade mål för vård och omsorg för att skapa trygghet i vården. Att stärka patientens ställning vad gäller delaktighet i den medicinska behandlingen, omvårdnaden och tillgängligheten innebär ytterst att kvalitetssäkra vården.

HSNstaben har, som en del i den pågående processen ”Patienten har rätt – att stärka patientens ställning”, ytterligare fördjupat dialogen genom ett samråd kring ett förslag till hälso- och sjukvårdsetisk plattform.

Med utgångspunkt i direktiven utgör Hälso- och sjukvårdsnämndens allmänna utskott styrgrupp för projektet ”Patienten har rätt –att stärka patientens ställning”. Sedan hösten 1999 arbetar projektledningen med att vidareutveckla frågan om hur man kan stärka patientens ställning ytterligare bl.a. med utgångspunkt från det av Landstingsfullmäktige antagna policydokumentet *Vård i Dialog* och rättighetskatalogen/handboken *Att stärka patientens ställning – handbok för patienter och personal*, i form av en hälso- och sjukvårdsetisk plattform med ett serviceåtagande.

Den 24 april 2001 beslöt HSN att det förslag till en hälso- och sjukvårdsetisk plattform för hälso- och sjukvården som skall vara en grund för all den hälso- och sjukvård som finansieras av Stockholms läns landsting skulle sändas ut för samråd. Förslaget var under hösten 2001 föremål för ett brett samråd och en diskussion med alla berörda. Samrådet innehöll en hälso- och sjukvårdsetisk vision, fyra värdegrunder samt grundläggande principer. Vidare innehöll förslaget en beskrivning om hur normer, handlingsregler, prioriteringar och kvalitetsarbete ska kunna förverkligas i hälso- och sjukvården genom ett värdebaserat ledarskap.

Syftet har primärt varit att systematisera och förtydliga gällande värderingar och synsätt och ge de etiska ståndpunkterna en tydligare struktur.

HSNstabens SYNPUNKTER

Att skapa förutsättningar för att bedriva en vård med hög etisk kvalitet är en gemensam angelägenhet för förtroendevalda och anställda, för beställare och utförare, för ledare och medarbetare inom Stockholms läns landsting.

Av den anledningen inbjöd Stockholms läns landsting alla som arbetar med hälso- och sjukvård, patient- och handikapporganisationer, fackliga organisationer, företrädare för svenska kyrkan, företrädare för kyrkliga samfund m.fl. att delta i samråd och diskussion om en hälso- och sjukvårdsetisk plattform för landstinget. Kärnan i förslaget till hälso- och sjukvårdsetisk plattform är en värdegrund. Denna värdegrund består av tre delar:

- * En hälso- och sjukvårdsetisk vision
- * Grundläggande värderingar
- * Hälso- och sjukvårdsetiska principer

Samrådet har handlat om innehållet i skriften ”Förslag till hälso- och sjukvårdsetisk plattform i Stockholms läns landsting” och om hur de föreslagna grundläggande värderingarna, visionen och de hälso- och sjukvårds principerna ska kunna förverkligas i det dagliga hälso- och sjukvårdsarbetet. Det förslag som här presenteras är baserat på en omfattande dialog och diskussion med beställare och utförare, patientföreträdare, ledare och medarbetare inom Stockholms läns landsting.

Av de svar som inkom från ett stort antal företrädare för vården, skilda patient- och handikapporganisationer, fackliga organisationer m.fl., framgick att man instämde i förslaget att hälso- och sjukvården måste bygga på en värdegrund som alla är överens om och vilken är vägledande för hela verksamheten.

Denna värdegrund ska prägla såväl ledarskap som samarbete ute i vården och komma till uttryck i bemötande av patienter och närstående. Den ska också påverka arbetsmiljön positivt och leda till att medarbetarna upplever förhöjd arbetstillfredsställelse och därmed bidra till minskad risk för psykisk ohälsa.

Värdegrunden ska också ligga till grund för hur de ekonomiska resurserna fördelas. De medel som landstinget beslutar om ska kunna relateras till värdegrunden. Ekonomiska beslut ska göra det möjligt att uppnå kvalitativa mål, vilka bestäms av de värderingar som styr verksamheten. Värderingar ger innehåll åt ord som god och hög i uttryck som ”god omvårdnad” och ”hög kvalitet”. Genom att nu lyfta fram och tydliggöra meningen med de grundläggande värderingarna och de kvalitetskrav dessa medför, kan ledningen skapa

en mer motsägelsefri och tydlig ekonomisk planering och samtidigt finna sätt att utvärdera resultat och uppfyllelse av de kvalitativa målen.

Den del av den hälso- och sjukvårdsetiska plattformen som här kallas värdegrund ska fastställas av landstingsfullmäktige och sedan läggas in i de vårdavtal som träffas.

Värdegrunden ska framöver gälla för all vård som landstinget ansvarar för, i egenskap av huvudman för den offentligt finansierade hälso- och sjukvården i länet.

Beställarorganisationen kommer att utifrån den fastställda värdegrunden formulera de krav och förväntningar som kommer att ställas på produktionen. Utifrån den hälso- och sjukvårdsetiska värdegrunden ska sedan verksamhetsansvariga formulera normer och handlingsregler som ska genomsyra det praktiska hälso- och sjukvårdsarbetet.

Parallellt utformar en arbetsgrupp inom ramen för projektet ett förslag till ”Serviceåtaganden” med utgångspunkt från konkretiseringar av vilka förväntningar patienter och närstående kan ställa på hälso- och sjukvården i syfte att stärka patientens ställning.

HÄLSO- OCH SJUKVÅRDSETISK VÄRDEGRUND

Att skapa förutsättningar för att bedriva en vård med hög etisk kvalitet är en gemensam angelägenhet för förtroendevalda och anställda, för beställare och utförare, för ledare och medarbetare inom Stockholms läns landsting.

Bakgrund

Uppdraget – syfte och mål

HSN koncernledning och landstingskontoret gavs 1999-06-22 i uppdrag av HSN att utreda förutsättningarna för en värdighetsgaranti inom ramen för projektet ”Patienten har rätt - att stärka patientens ställning”.

I HSN koncernlednings tjänsteutlåtande den 25 maj 1999, HSN 9902-0128 ”Yttrande över skrivelse till landstingsstyrelsen om *Värdighetsgaranti för trygghet i vården*” framgår bl.a att en uttalad värdighetsgaranti är ett sätt att möta behovet av tydligt formulerade mål för vård och omsorg för att skapa trygghet i vården. Att stärka patientens ställning vad gäller delaktighet i den medicinska behandlingen, omvårdnaden och tillgängligheten innebär ytterst att kvalitetssäkra vården. Ett större ansvar för bättre samarbete mellan landstingets hälso- och sjukvård och kommunerna måste tas av alla parter för att tillförsäkra patienten trygghet.

HSNstaben har, som en del i den pågående processen ”Patienten har rätt – att stärka patientens ställning”, ytterligare fördjupat dialogen genom ett samråd kring ett förslag till hälso- och sjukvårdsetisk plattform.

Projektet har som mål att gentemot både medborgare och vårdens anställda redovisa de förtroendevaldas visioner och ambitioner för hälso- och sjukvården.

Styrgrupp och arbetsgrupp

Med utgångspunkt i direktiven utgör Hälso- och sjukvårdsnämndens allmänna utskott styrgrupp för projektet ”Patienten har rätt –att stärka patientens ställning”. För det fortsatta arbetet med att utarbeta ett förslag till en hälso-och sjukvårdsetisk plattform har en arbetsgrupp tillsatts bestående av förvaltningschef Åsa Rundquist, Patientnämnden, sjukvårdsdirektör Göran Rådö, NVSO, chefläkare Hans Samnegård, Produktionsstyrelsen, chefläkare, spesak psykiatri Anna Åberg-Wistedt, NSPO, chefläkare Magna Andreen Sachs, HSNstaben och ordförande Gunnel Blomgren HSNstaben.

Arbetsmetodik

Arbetet med att ta fram ett förslag till vårdetiska plattform har utgått från värderingar som finns i FN:s deklARATIONER och i nationella styrdokument för hälso- och sjukvården. Därutöver har olika etiska dokument och statliga utredningar legat som grund. Professionernas etiska riktlinjer har också beaktats.

Syftet har primärt varit att systematisera och förtydliga gällande värderingar och synsätt och ge de etiska ståndpunkterna en tydligare struktur.

Projektets arbetssätt – samråd

Ett omfattande arbete har lagts ner på att organisera en dialog med alla som arbetar med hälso- och sjukvård för Stockholms läns landsting. Ett samrådsmaterial skickades ut till alla vårdarbetsplatser, sjukvårdsområden, patienthandikapp och pensionärsorganisationer, fackliga organisationer, kommuner m fl. I materialet fanns en rad frågeställningar som arbetsgruppen önskade svar på t ex

- vilken nytta en gemensam vårdetisk plattform kan göra för det praktiska vårdarbetet
- om de grundläggande värderingar och principer som finns i förslaget hade acceptans på vårdens arbetsplatser
- de praktiska förutsättningarna att följa de vårdetiska principer som formulerats
- hur den ständigt pågående dialogen mellan beställare och utförare om vårdetik kan föras

Responserna på inbjudan att delta i samrådet var stor och mycket arbetet har lagts ner på att formulera svar på de frågor som ställts; inom etikråd, arbetsgrupper inom olika vårdverksamheter, pensionärs- patient- och handikapporganisationer, fackliga organisationer, företrädare från kommunen samt beställarorganisationen m.fl. De 88 dialogsvaren och över två tusen detaljsynpunkterna finns idag sammanställda på HSN-staben som en värdefull kunskapsbank. Samma programvara har använts för att sammanställa dialogsvaren som i arbetet med *Patienten har rätt – att stärka patientens ställning*, detta för att kunna uppnå en systematisk jämförbarhet och utnyttjande av de bägge samråden.

Sammanfattningsvis kan konstateras att förslaget till vårdetisk plattform har mottagits mycket positivt. Det bedöms vara av stort värde att ha en gemensam värdegrund som underlag för den dialog om samhällets grundvärderingar som bör genomsyra hälso- och sjukvården. Motivationen att göra ett gott arbete stärks om medarbetarnas värderingar överensstämmer med verksamhetens. Att kunna leda med värderingar ger en kraft i organisationen om man utgår från gemensamma värderingar. Här ligger en stor utmaning för politiker, beställarorganisationen och chefer inom produktionsverksamheten.

LS 0205-0254

Vidare framhölls att de etiska principerna bör kunna konkretiseras i uppföljbara och mätbara mål för att kunna utvärderas.

På frågan om någon av grundvärderingarna eller de vårdetiska principerna är viktigare än de andra nämner många människovärdesprincipen. Slutsatsen av de resonemang som förs i samrådssvaren är dock att olika etiska principer ibland står i konflikt med varandra och att avvägningen och tillämpningen bör göras närmare verksamheten.

En ofta återkommande synpunkt från vårdpersonalen är att det behövs tid för reflektion och kunskapsinhämtning, möjlighet till falldiskussioner och etiska diskussioner under handledning om personalen ska kunna leva upp till de hälso- och sjukvårdsetiska principerna.

Nyttan med en gemensam hälso- och sjukvårdsetisk värdegrund i samspelet mellan beställare och utförare i Stockholms läns landsting beskrivs med uttryck som ”gemensamt språk underlättar dialogen”, ”kompletterar tekniska och monetära krav”, ”alla strävar mot samma mål”, ökad trygghet för patienter och anställda”.

När det gäller hur man i upphandlingen kan ta tillvara de grundläggande värderingarna i den hälso- och sjukvårdsetiska plattformen går åsikterna isär. Somliga anser att de etiska principerna är ”tumregler” och att det är svårt att konkretisera dem. Det kan leda till ömsesidig frustration. Andra anser att det är möjligt att skriva in dem i vårdöverenskommelsen, att det är bra att inte endast volym och pris upphandlas och att ett handlingsprogram för tillvaratagande av vårdetiska avvikelser bör utformas.

Många svar ger förslag på hur arbetet inom landstinget för att främja en dialog om etik och etiska dilemman kan drivas. Etikombud/etikråd, seminarier, dialog på alla nivåer, dialog med patient- och brukarorganisationer, skriftligt material nämns av många.

En rapport nummer sju sammanställs för närvarande om ”Dialog kring förslaget om en hälso- och sjukvårdsetisk plattform för Stockholms läns landsting – en kvalitativ undersökning inom ramen för projektet Patienten har rätt – *att stärka patientens ställning*.”

En gemensam värdegrund för organisationen

Den hälso- och sjukvårdsetiska plattformen utgör en etikisk värdegrund för hälso- och sjukvårdsorganisationen i Stockholms läns landsting. Den kompletterar de olika vårdprofessionernas etik, men kan vare sig ersätta eller ersättas av dem. Hälso- och sjukvårdsplattformen är en etik för helheten: för

organisationen som helhet och för uppträdandet av medarbetarna på olika nivåer och i olika befattningar.

Den hälso- och sjukvårdsetiska plattformen är tänkt att vara en grund för hela hälso- och sjukvårdsverksamheten på ett övergripande plan. Kärnan i plattformen kallas värdegrund. Denna värdegrund består av tre delar: (bilaga 2)

- En hälso- och sjukvårdsetisk vision
- Grundläggande värderingar
- Hälso- och sjukvårdsetiska principer

För att leda med värderingarna behöver man utgå från en uppsättning tydliga **värderingar** som alla i ledningen är överens om och som man vet att medarbetarna har förstått och accepterat. Innehållsligt bygger de grundläggande värderingarna på Hälso- och sjukvårdslagen, synsätt som företräds av Världshälsoorganisation och FN samt andra dokument av betydelse för det svenska hälso- och sjukvårdsarbetet, t.ex. Prioriteringar inom hälso- och sjukvården (prop. 1996/97:60) och Nationell handlingsplan för utveckling av hälso- och sjukvården (prop. 1999/2000:149). Även innehållet i några av Landstingets egna skrifter, t.ex. Patienten i Centrum, policydokumentet Vård i dialog, Att stärka patientens ställning - *Vägledning för patienter och personal*, har vägts in i värdegrunden. Hänsyn har också tagits till vårdprofessionernas etiska normer och regler.

Värderingar i värdegrunden är rangordnade. Om en konflikt uppkommer mellan värderingarna ska den som kommer först anses ha prioritet över de andra. Detta får också konsekvenser för de handlingsprinciper som ingår i värdegrunden.

Värderingarna måste också vara formulerade i en **vision** om i vilken riktning ledningen önskar att medarbetarna ska gå. Visionen talar om hur de grundläggande värderingarna förhåller sig till varandra och sätter in dem i ett sammanhang. Visionen är ett uttryck för vad landstinget vill att hälso- och sjukvården vill förverkliga. Den ger en samlad bild av organisationens ideal och en bild av vad man vill uppnå på sikt. Utan en vision har man inget att ställa in siktet på.

De **etiska principerna** är generella riktlinjer för hur de som arbetar i hälso- och sjukvården ska uppträda gentemot patienter, anhöriga och övriga medarbetare. Principerna bygger på grundvärderingarna och visionen och kan ses som ramar vilka anger vad som är tillåtet och önskvärt och indirekt vad som är otillåtet och förkastligt. Principerna är insatta i ett *organisationsetiskt* sammanhang. De har ett bredare perspektiv och de skiljer sig till formuleringar – men inte i sak – från t ex de principer som finns i Prioriteringsutredningen, SOU 1995:5, *Vårdens svåra val*.

Utifrån denna värdegrund kan sedan hälso- och sjukvårdproducenterna formulera sina normer och handlingsregler som kan vara generella för all hälso- och sjukvård t ex vid ett sjukhus och specifika för en verksamhet som bedrivs vid en viss klinik eller mottagning.

Värdebaserat ledarskap

Den vårdetiska plattformen bygger på en filosofi om hur man leder organisationer med hjälp av värderingar: värderingsbaserat ledarskap. Grunden för denna typ av ledningsfilosofi är uppfattningen att det är värderingar som motiverar människor att handla. Värderingar talar om vad som är viktigt att uppnå. Om medarbetare delar ledningens värderingar när det gäller vad man vill uppnå i organisationen, är de villiga verka för organisationens mål. Om medarbetarna sinsemellan *inte* är överens om värderingar kommer deras insatser inte att samverka och arbetsmiljön kan bli dålig och konfliktfylld. Att leda med hjälp av värderingar handlar om att få energin i organisationen att förstärkas.

Tanken är att värdegrunden ska prägla all hälso- och sjukvårdsverksamhet som landstinget ansvarar för. Det är en sak att formulera själva värdegrunden, att ta fram genomtänkta grundvärderingar, att skapa en bärande vision, att utarbeta ett antal normer och handlingsprinciper. En annan sak är att få värderingarna, visionen och principerna att bli tydliga för verksamheten i organisationen, att få värdegrunden accepterad och i praktiken sammanfalla med medarbetarnas egna värderingar och synsätt.

En förutsättning för att en värdegrund ska få acceptans är att alla medarbetare på ett tidigt stadium tas med i diskussionen om hur värderingarna ska tillämpas och vad som blir de praktiska konsekvenserna av detta. En viktig del av den hälso- och sjukvårdsetiska plattformen är därför ett förslag till arbetsmetodik: hur värdegrunden ska påverka arbetet inom hälso- och sjukvården och hur värderingarna och principerna ska kunna omvandlas till lokala förhållningssätt. Det föreslås ske genom en dialog både mellan beställare och utförare, men också inom beställarledet och produktionsledet, mellan medarbetare på olika nivåer. På sikt kan alla engageras och beröras.

Hur värdegrunden ska omsättas i praktik

Landstingets politiker fastställer värdegrunden. Därefter är det beställarorganisationens uppgift att omsätta denna i tydliga krav på den kvalitet som beställaren vill se förverkligad. Dessa kvalitetskrav ska skrivas in i förfrågningsunderlag, överenskommelser och avtal. Produktionsorganisationen har sedan att omvandla kvalitetskraven till ett antal s.k. normer, som talar om hur verksamheten ska bedrivas. Ute i det direkta hälso- och sjukvårdsarbetet har medarbetarna inom varje enhet att därefter formulera vad normerna innebär i det konkreta arbetet. De handlingsregler som då tas fram, ska vara så utformade att de

speglar varje verksamhets speciella karaktär. I de lokala diskussionerna formas och förankras på så sätt tydliga handlingsregler.

I likhet med innehållet i skriften ”Förslag till hälso- och sjukvårdsetisk plattform” är det viktigt att handlingsreglerna skapas lokalt. När en hälso- och sjukvårdsetisk vision grundad på genomtänkta värderingar är förankrad bland alla medarbetare, behöver ledningen inte detaljreglera verksamheten. Detta kan höja effektiviteten i verksamheten och bidra till ökad arbetstillfredsställelse hos medarbetarna. Samtidigt bör normerna och de regler som fastställts lokalt återföras till ledningen som då får ett svar på att processen fungerat. Detta är en kärnpunkt: utan återkoppling och uppföljning kan ett värderingsbaserat ledarskap inte bli effektivt.

Värdegrunden avses få konkreta följder för hur vården bedrivs. Patienter och deras närstående kommer att informeras om värdegrunden och vad de kan förvänta sig av hälso- och sjukvården. Medarbetarna ute i verksamheten kommer på ett tydligare och mer välgrundat sätt kunna presentera de villkor och krav som måste vara uppfyllda för att kvalitetsmålen ska kunna nås

Att mäta kvalitet

Produktionen förbättrar kontinuerligt verksamheten, både dess effektivitet och kvalitet. Kvaliteten måste löpande säkerställas bl.a. genom regelbundna kvalitetsmätningar. Samtidigt måste beställaren bedriva sitt eget kvalitetsarbete. När beställaren formulerar krav med kvalitetsindikatorer baserade på värdegrunden är det möjligt att göra oberoende provningar av om de fastställda kvalitetskraven har uppnåtts. Sådana kontinuerliga kvalitetsmätningar kommer att vara en del i det framtida utvecklingsarbetet.

Fortsatt arbete med prioriteringar

En stor del av de etiska dilemmor som förekommer i hälso- och sjukvården förorsakas av otydliga eller dåligt motiverade prioriteringar. Problemet beskrivs ofta som ett resursproblem, men det är snarast fråga om ett fördelningsproblem. Efter vilka principer ska man distribuera de ekonomiska resurserna inom hälso- och sjukvården? Frågan är inte i första hand huruvida man ska satsa på den ena eller den andra sjukdomsgruppen eller det ena eller andra verksamhetsområdet. Frågan är istället hur stora resurser som ska läggas på det ena i förhållande till det andra.

Den vårdetiska plattformen är inte avsedd att ge tydliga prioriteringsdirektiv. Men den kan stimulera till ett intensifierat arbete att komma fram till en tydligare grund för prioriteringar och för att skapa klarare kriterier för prioriteringar, både vertikalt -prioriteringar inom en viss vård- eller behandlingsform- och horisontellt -hur resurserna ska fördelas mellan olika verksamhetsområden-.

Att bygga vidare

Med en hälso- och sjukvårdsetisk värdegrund kan den politiska ledningen och landstinget genom sin beställarorganisation visa på vilka hälso- och sjukvårdsetiska värderingar som ska vara grundläggande för verksamheten. Nu kan vårdens produktionsenheter få stöd i arbetet att på denna grund bygga lokala hälso- och sjukvårdsetiska normer och handlingsregler, utformade så att de speglar varje verksamhets speciella karaktär. Om detta ska få någon betydelse framöver förutsätter det att alla som arbetar i hälso- och sjukvården i Stockholms läns landsting kan medverka till att förverkliga intentionerna

Ett forum för möte

Kontinuerlig dialog är ett nyckelbegrepp, då verkligheten hela tiden förändras och de etiska värderingarna utvecklas i dialog inom arbetslaget, mellan beställare och utförare, mellan vården och det omgivande samhället. Bland förslagen nämns att varje sjukhus/vårdinrättning bör ha en organisation där hälso- och sjukvårdsetiska frågor diskuteras och att varje klinik bör ha ett eget forum för dessa frågor.

Det fortsatta arbetet

För att policydokumentet ska få genomslag behöver HSNstaben och sjukvårdsstyrelserna få i uppdrag att genomföra informations- och utvecklingsinsatser så att policyn och dess ambitioner blir diskuterade, kända och beaktade i det löpande arbetet.

För att dialogen om etik och värderingar ska kunna uppstå måste hälso- och sjukvårdspersonalen få tillfälle att reflektera över sina värderingar. Det är i gemenskapen som man gör erfarenheter av tillit och tvivel, omsorg och likgiltighet. För att kunna göra det måste medarbetare få tillfälle och tid att diskutera förhållningssätt och problem och få ta del av varandras kunskaper och erfarenheter. Det kan ske genom att de får tid för reflektion, möjlighet till diskussioner, seminarier och handledning i hälso- och sjukvårdsetiska frågor.

Värdegrund för hälso- och sjukvården i Stockholms läns landsting inom ramen för en hälso- och sjukvårdsetisk plattform

- # Hälso- och sjukvårdsetisk vision
- # Grundläggande hälso- och sjukvårdsetiska värderingar
- # Hälso- och sjukvårdsetiska principer

Visionen om en god hälso- och sjukvård

Landstinget i Stockholms län ska genom att erbjuda kompetent och effektiv hälso- och sjukvård bidra till att skapa förutsättningar för god hälsa. Hälsa i grundläggande bemärkelse innebär frånvaro av sjukdom och följder av skada. God hälsa är emellertid något mer. Hälsa är relativt till varje individs personliga värderingar och livsvillkor. En person har god hälsa när han eller hon är fri från sjukdom och följder av skada, och utifrån sina speciella förutsättningar och omständigheter, uppnår så god hälsorelaterad livskvalitet som möjligt

Arbetet med att förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador samt minska och lindra lidande, ska ske på lika villkor för hela befolkningen i länet.

I detta arbete ska patienten stå i centrum. Vården ska utgå från individens hela situation, så att fysiska såväl som psykologiska, sociala, kulturella och existentiella behov och förväntningar beaktas.

Patienternas behov av trygghet och värdighet ska prägla all vård och behandling. Patienternas integritet och rätt till självbestämmande ska alltid respekteras. I dialog med vårdpersonalen ska patienterna få stöd att ta beslut i frågor som rör deras hälsa.

Vårdens resurser ska användas på ett så effektivt sätt, att de kommer så många behövande som möjligt till nytta. När resurserna inte räcker, ska de med störst behov få hjälp först.

Landstinget ska stödja och skapa förutsättningar för dem som verkar i hälso- och sjukvården att arbeta utifrån denna värdegrund.

Grundläggande värderingar och principer

Människovärdet

Hälso- och sjukvården ska bygga på respekt för människovärdet. Alla människor har lika värde och samma rätt oberoende av personliga egenskaper och funktioner i samhället.

Människovärdet medför rätt till vård på lika villkor, rätt till bevarad integritet, rätt att fritt bestämma över sitt liv.

Människovärdesprinciper

Vård på lika villkor innebär att en persons behov av vård ska styra oavsett kön, ålder, funktionshinder, social position, etnisk och religiös tillhörighet eller sexuell identitet.

I hälso- och sjukvården ska – på alla nivåer - finnas en skyldighet att handla så att människors integritet inte kränks eller skadas på annat sätt. Individens värdighet ska skyddas.

Varje patient har rätt att säga ja eller nej till ett erbjudande om vård, förutsatt att hon eller han är i stånd att själv bestämma över sitt liv. I hälso- och sjukvården ska vars och ens rätt till självbestämmande – autonomi - respekteras.

Särskild omtanke ska visas de patienter som har större behov av stöd än andra för att kunna göra sig hörda eller för att kunna hävda sin självbestämmanderätt.

Hälsa

Hälsa i grundläggande bemärkelse innebär frånvaro av sjukdom och följder av skada. God hälsa är emellertid något mer. Hälsa är relativt till varje individs personliga värderingar och livsvillkor. En person har god hälsa när han eller hon är fri från sjukdom och följder av skada, och utifrån sina speciella förutsättningar och omständigheter, uppnår så god hälsorelaterad livskvalitet som möjligt.

Hälsoprinciper

Landstinget har ett ansvar för att kartlägga och bedöma befolkningens hälso- och sjukvårdsbehov som underlag för resursfördelning.

Hälso- och sjukvården ska initiera och stödja en god hälsoutveckling hos befolkningen genom hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser.

Hälso- och sjukvården ska i samråd med patienter effektivt behandla sjukdom eller skada, när så är möjligt. Patienter ska även få rehabilitering efter behandling av sjukdom och skada.

LS 0205-0254

Hälso- och sjukvården ska präglas av en strävan att minimera de risker och skador som kan bli följden av undersökningar och behandlingar.

Insatserna ska bidra till att patienterna uppnår - och bibehåller - en så god hälsa och livskvalitet som möjligt samt stödja det friska hos individen, såväl vid akut sjukdom och skada som vid kronisk sjukdom och funktionshinder.

Hänsyn ska tas till varje individs speciella förutsättningar och omständigheter.

Omsorg

Att visa omsorg innebär först och främst att erbjuda patienter adekvat och kompetent hälso- och sjukvård. Allt vårdarbete ska utgå från att varje individ är unik med många olika behov, fysiska, psykologiska, sociala, kulturella och existentiella.

Att visa omsorg är att med respekt för den enskildes integritet förhindra, lindra eller befria från lidande och smärta, så långt det är möjligt. Omsorg är också att bemöda sig om att öka patienternas välbefinnande, även då man inte kan bota.

En viktig del av omsorg är det sätt på vilket personalen bemöter patienter och närstående.

Omsorgsprinciper

Omsorg innebär att göra vad man kan för att öka patienters och även närståendes välbefinnande.

Allt bemötande i hälso- och sjukvården ska präglas av omtanke och empati.

Bemötandet i vården ska utgå från att varje individ är unik med olika behov.

När man inte kan bota ska vården inriktas på att ge lindring, stöd och tröst. Särskild omsorg ska visas patienter i livets slutskede.

Omsorg ska även visas gentemot patienternas närstående. Deras behov av stöd, trygghet och förståelse ska också tillgodoses.

Rättvisa

Hälso- och sjukvård ska fördelas rättvist. Resurserna ska användas där de har effekt ur såväl ett patient- som befolkningsperspektiv.

När resurserna är begränsade ska den som har störst behov av hälso- och sjukvård och dess omsorg och omvårdnad ha företräde.

Rättvisepprinciper

Hälso- och sjukvården har skyldighet att i första hand hjälpa och stödja dem med störst behov. Detta ska ske i enlighet med de av riksdagen antagna riktlinjerna för prioriteringar (slutbetänkandet av Prioriteringsutredningen, SOU 1995:5, *Vårdens svåra val*).

Hälso- och sjukvården ska utnyttja sina resurser så effektivt som möjligt, så att de gör största möjliga nytta samt ständigt sträva efter att förbättra och utveckla sina resultat och sin verksamhet.

Varje patient som vänder sig till hälso- och sjukvården, ska snarast ges en medicinsk bedömning av sitt hälsotillstånd, för att fastställa vårdbehov och vårdinsats.

Effekterna av förebyggande, utredande och behandlande åtgärder ska utvärderas och bedömas samt att resultaten ska göras tillgängliga.

Det är vårdpersonalens skyldighet att särskilt värna om de patienter som behöver stöd för att hävda sina rättigheter.